

PRELIMINARS: L'ESTUDI DEL TERRITORI DE LA COLÒNIA I LES PRIMERES TERRISSERIES

Cèsar Carreras Monfort
Universitat Oberta de Catalunya

Durant molts anys, la investigació arqueològica de la colònia romana de *Barcino* s'ha centrat en l'estudi de l'urbanisme de la ciutat, dels seus edificis més emblemàtics i de les seves muralles (Duran i Sanpere, 1972; Granados, 1991; Beltrán, 2001), però s'ha donat una rellevància escassa a tot el territori circumdant. Les contínues troballes arqueològiques en excavacions d'urgència, a partir dels anys vuitanta, d'instal·lacions agrícoles productives, en estructures de villa com seria Can Cortada, i de terrisseries d'àmfores, han modificat la imatge que fins ara es tenia del territori de la colònia. Un primer estat de la qüestió sobre la morfologia del territori de *Barcino*, els seus eixos de comunicació i el seu parcel·lari, es troba en l'obra de Palet (Palet, 1997), en què també s'aborda l'anàlisi dels hàbitats rurals i centres productors ceràmics propers a la ciutat.

És clar que el territori de l'antiga *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* anava molt més enllà de l'actual pla de Barcelona i estava limitat pels rius *Baetulo* (Besòs) i *Rubricatum* (Llobregat) fins aproximadament els actuals municipis de Montcada i Reixac i Martorell, l'antiga *Ad Limes*, que, com indica el nom, era el límit territorial. D'altra banda, el límit occidental estava definit per la serralada de Collserola.

Com hem dit, moltes de les troballes del territori de *Barcino* s'han fet de manera fortuïta, fruit del seguiment d'obres i la gestió directa de l'arqueologia a la ciutat. Per tant, l'extensió de les intervencions ha estat marcada per l'extensió de les parcel·les, i no pas per un interès investigador. Moltes de les dades de què disposem actualment són parcials i, per tant, subjectes a canvis, en la mesura que es puguin excavar zones circumdants o que la imatge es pugui completar amb d'altres troballes.

Abans de les darreres intervencions en els forns de Santa Caterina (vegeu l'article de J. Huertas) i del carrer de la Princesa (vegeu l'article de Joan Casas), el coneixement del poblament rural del pla de *Barcino* i de la seva producció amfòrica era força limitat. En les pàgines següents es descriu l'estat de la recerca abans de les dues darreres troballes.

1. CENTRES DE PRODUCCIÓ AGRÍCOLA AL PLA DE BARCELONA: LES VIL·LES

Potser una de les primeres excavacions d'una villa suburbana al territori de *Barcino* fou la de la plaça d'Antoni Maura, on es van documentar en les excavacions del 1954 un seguit d'habitacions de la part residencial d'una villa. Algunes de les estances estaven decorades amb mosaics geomètrics en blanc i negre i policroms. Segons la datació dels mosaics, l'ocupació de la villa va arribar fins als segles II i III dC, ja que al segle IV dC es construï sobre la villa una aula que formava part d'una possible basílica en una zona de necròpolis.

El 1983 es féu una intervenció d'urgència en un petit solar de la plaça de Víctor Balaguer, on es trobaren de nou paviments d'*opus signinum* i mosaics en blanc i negre, que sembla que podien identificar una altra part residencial d'una villa suburbana. La reduïda extensió de l'excavació no va permetre anar més enllà en la seva interpretació.

Al barri del Raval, el 1931 ja tenim notícies de la troballa de la villa de Sant Pau del Camp (Duran i Sanpere, 1972, p. 590-604), de la qual es va fer una excavació en extensió arran de la construcció d'un aparcament els anys 1988-1989. La

intervenció va ser dirigida per Ferran Puig, Albert Bacaria i Emília Pagès durant el període 1989-1990. Va sortir-ne una villa molt arrasada, amb una part de necròpolis amb un mausoleu. Pel que fa a la intervenció de la caserna de la Guàrdia Civil, només van sortir amb cronologia d'època romana enterraments baiximperials (Bacaria, Puig i Pagès, 1991). En aquesta intervenció recent es van documentar els nivells de fonaments del que podria ser la part residencial de la villa i, sobretot, la part rústica, de la qual destaquen un magatzem de *dolia* i un pou d'aigua. La villa fou ocupada del segle I dC al segle III dC. Posteriorment, una part va continuar ocupada, però d'altres van ser aprofitades per a construir-hi un mausoleu i ser part d'una necròpolis (segles IV i V dC). Cal destacar que a partir dels estudis de les àmfores trobades en l'excavació no es podia concloure que la villa tingués associada cap terrisseria productora d'àm-

fores (la densitat no supera els 8.000 cg/m² [centígrams per metre quadrat] i la majoria són àmfores tardanes). Així doncs, el vi emmagatzemat en els seus *dolia* es devia transportar a un altre indret en el cas que s'hagués de transvasar a àmfores amb la intenció d'exportar-lo fora de la colònia.

Un altre exemple de villa és la de Can Batllori, localitzada al barri de les Corts l'any 1970 i excavada per Oriol Granados de nou el 1982. Fruit d'aquestes intervencions es van documentar l'hipocaust d'unes termes de la zona residencial i un magatzem de *dolia* de la part rústica. Igual que en el cas de Sant Pau del Camp, l'estudi de les àmfores trobades en el jaciment no suggeria l'existència de cap terrisseria a la rodalia de la villa, per la qual cosa se suposava que el possible vi contingut a les *dolia* s'havia de transvasar a un altre recipient, que podrien ser les àmfores, de cara a exportar-lo fora del territori. La densitat d'àmfores

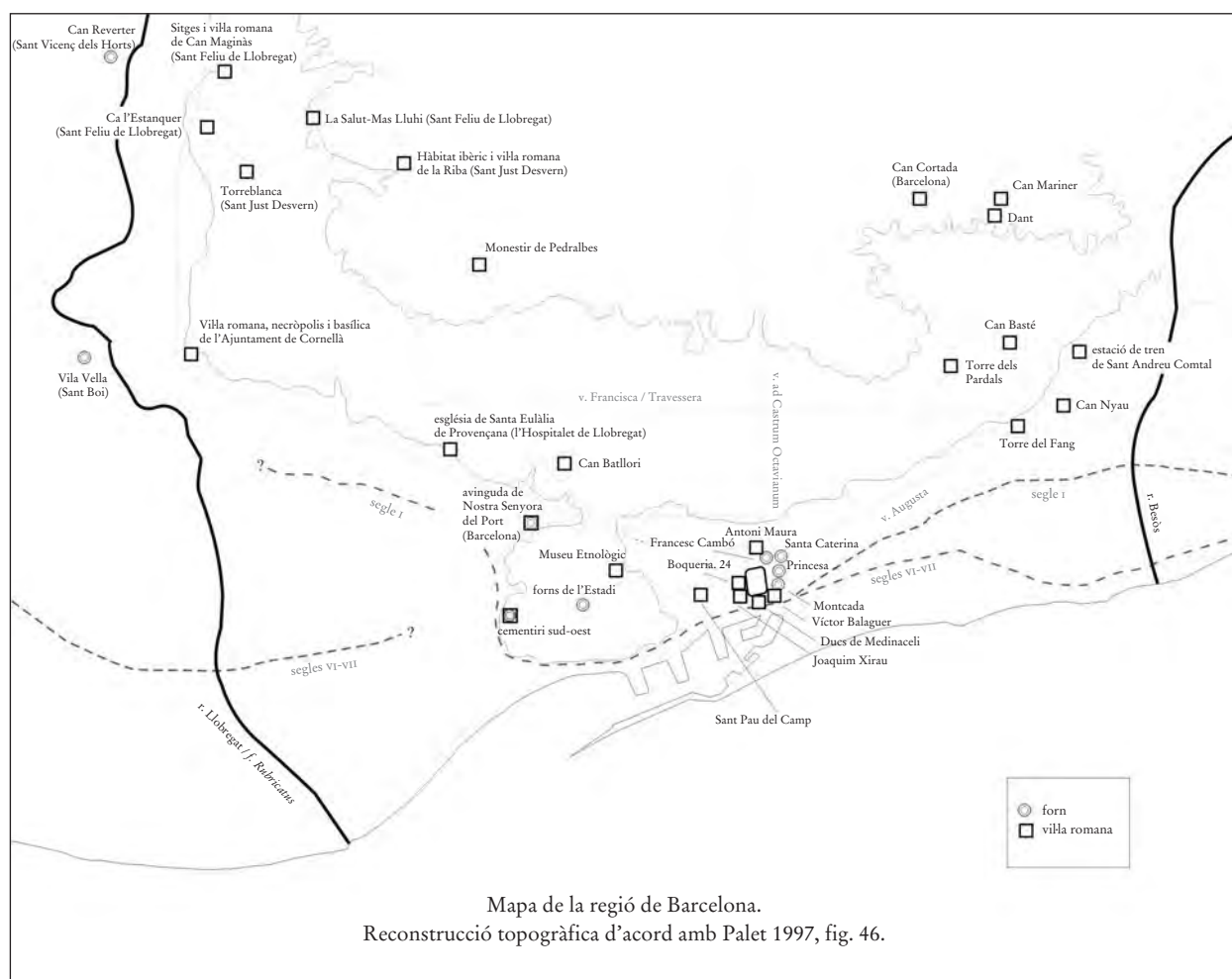

FIGURA 1. Localització dels jaciments esmentats en el text (Josep Maria Puche, ICAC).

està al voltant dels 10.000 cg/m², i les àmfores de la *Tarraconense* (Pascual 1 i Dressel 2-4) no arriben ni a la meitat del conjunt.

Abans de l'existència de la villa, sembla que hi va haver un altre hàbitat del segle II aC, tal com suggereixen els materials d'un conjunt de sitges excavades a la part inferior (àmfores púniques ebusitanes i Lamboglia 2).

Sota l'actual monestir de Pedralbes també es va documentar als anys noranta una altra villa, en la qual hi ha constància de la producció de vi o oli, presència de restes de premsa i un *lacus* amb paviment d'*opus signinum*. Aquesta excavació va ser duta a terme per Joan Garcia i Teresa Reyes (J. Garcia *et alii*, 1996). També es va documentar un conjunt de sitges excavades al sauló. A diferència d'altres indrets, sembla que es tractava d'una villa republicana i que continuà la seva activitat fins a mitjan segle I dC.

Un altre exemple que cal destacar és la villa de Can Cortada, a Horta, excavada en part per Teresa Miró i Mònica Blasco, que no van poder delimitar tota l'extensió de l'assentament rural, amb estructures d'època d'August que van perdurar fins al segle III dC. La zona residencial sembla que es troba sota la masia actual i no s'ha pogut excavar, malgrat que s'han trobat restes escultòriques de marbre, restes de tesselles i màscares de terracota.

La major part de la zona excavada —uns 2.100 m²— correspon a la part rústica de la finca, amb nombroses estructures destinades a la producció de cereals i a l'emmagatzemament —un total de divuit sitges— i estructures de caràcter industrial per a la producció metàl·lica, de vidre i ceràmica. Hi ha presència també de *dolia* i, per tant, de possible producció vinícola. Igual com succeeix en l'estudi quantificat de les àmfores trobades (la densitat d'àmfores tarraconenses no arriba als 3.000 cg/m²), res no indica que el centre produís aquests envasos, sinó que els seus productes es devien transportar a un altre punt per a envasar-los en àmfores.

Actualment s'està excavant el carrer dels Salzes, on s'han documentat estructures de la mateixa villa. Cal destacar la presència d'estructures de premsat, que confirmen la idea que es tractava d'un centre productor de vi, que suggeria el camp de *dolia*.

La Torre dels Pardals: es tenen notícies, per la presència d'unes restes de termes romanes, que sota la torre hi havia una villa. Es tracta no-

més de notícies que no han estat mai confirmades per una excavació sistemàtica.

L'estació de tren de Sant Andreu Comtal: al nucli antic de Sant Andreu hi ha notícies de la presència de diversos mosaics romans i enterraments, però només s'ha fet una intervenció arqueològica a la zona de l'antic molí, on ha sortit l'aqüeducte romà. Es presumeix l'existència d'un establiment rural en aquest indret.

La Torre del Fang, al carrer d'Espronceda: aquest és un altre lloc on hi ha notícies de la presència de restes romanes.

Can Nyau: igual com succeeix amb els llocs anteriors, es tracta d'una notícia que encara no s'ha confirmat amb cap intervenció. Es parla de restes romanes i de l'existència d'una possible villa, com s'afirma d'altres masies del pla.

Can Basté, a Santa Eulàlia de Vilapiscina: sota la masia actual hi ha restes pertanyents a una villa. No hi ha forn ni testar, però sí material i construccions des de l'època altimperial (Cebrià, 1991a).

Plaça del Duc de Medinaceli: hi ha presència de materials i estructures murals romanes que podrien correspondre a una villa extramurs (Segura, 2004).

Carrer de la Boqueria, número 24: sota l'actual mercat de la Boqueria es van documentar restes constructives d'època romana, que demostren un poblament fora de la muralla. L'excavació proporcionà poques dades sobre la funció de la construcció (Cebrià, 1991b).

Carrer de Dante, a Horta: excavació realitzada per Isabel Rodà en la qual es van trobar restes d'hàbitat i també de necròpolis tardoantiga.

A Montjuïc, sota el Museu Etnològic i per darrere del Museu Arqueològic, darrerament s'ha dut a terme una intervenció en la qual han aparegut molts materials altimperials i les restes d'un mur. És una excavació dirigida per Emiliانو Hinojo.

Un cas especial seria la intervenció a la plaça de Joaquim Xirau, dirigida per Josefa Huertas (Huertas, 1997, p. 1181), on es va localitzar un recinte perimetral d'*opus signinum* amb una estructura d'evacuació, segurament de líquids resultants d'un procés de premsat. També s'hi van trobar un mur i restes de sitges, juntament amb un enterrament d'incineració, una urna i tot l'airexovar pertanyent a una dona. S'ha interpretat com una villa suburbana amb possible producció de vi, amb una cronologia que va des del se-

gle I dC fins al principi del segle II dC. Pel que fa a les quantitats d'àmfores, la densitat d'àmfores tarraconenses (48.000 cg/m²) no suggereix la presència de cap terrisseria a la seva rodalia.

Fins aquí, totes les possibles vil·les localitzades no tenien associada cap terrisseria que produís àmfores, altres ceràmiques comunes o materials constructius. Aquesta pauta no és generalitzada, perquè a la zona de Montjuïc s'han trobat instal·lacions rurals associades amb possibles terrisseries.

El primer possible indret associat amb terrisseries es troba dins del cementiri sud-oest de Montjuïc, on el 1984 es van excavar unes estructures d'un assentament amb un arc cronològic que aniria des del segle II aC fins al segle IV dC (Granados, 1991, p. 160). L'abundant presència d'àmfores en l'excavació va suggerir l'existència d'una terrisseria a la rodalia,¹ malgrat que es va fer una petita cala i es va netejar un tall on van aparèixer els materials ceràmics. Del tall es dedueix que les estructures s'havien carregat, i quedaven uns murs que delimitaven una habitació de planta quadrangular. En aquest cas, resulta interessant la datació de les restes, ja que contenen material republicà, un fet una mica atípic en els assentaments rurals del pla de Barcelona.

Un segon exemple d'associació d'una vil·la amb una terrisseria és l'entorn de l'església de Nostra Senyora del Port. Es tracta d'un establiment localitzat al final de la Gran Via, a la cruïlla amb Nostra Senyora del Port, on es localitza actualment l'edifici de La Campana, un lloc proper a l'antiga línia de costa al segle I aC. Les estructures conservades estaven molt malmeses, si bé es distingien algunes habitacions i restes d'un hipocaust d'unes termes. Sembla que la vil·la va ser inicialment construïda cap al segle II aC i que s'hi van fer diverses reformes i va ser ocupada fins al segle IV dC.

La data inicial de la construcció de la vil·la fou determinada per la presència de vernís negre en els primers nivells d'ocupació (Granados i Rovira, 1987, p. 128). Sembla que a l'alt imperi l'edifici va sofrir una remodelació en la qual es feren servir els materials d'un testar. Una de les dades destacades de l'excavació va ser el gran nombre

d'àmfores i materials de construcció (*tegulae*) que es trobaren en un testar juntament amb materials de rebuig, carbons vegetals i escòries de forn (Granados i Rovira, 1987, p. 129). Això sí, les estructures de forn no es van trobar.

Sembla que el forn només produïa Pascual 1, forma de la qual s'han trobat més de cent seixanta-vuit fragments diagnòstics (llavis i nanses), a més de nombrosos fragments informes de pasta ceràmica local de la *Tarraconense*. Les pastes ceràmiques són similars a d'altres que s'han trobat al pla de Barcelona: d'un color beix clar o ataronjat i contenen desgreixant calcari amb una mínima presència de mica daurada.

Aquesta tipologia es produïa en general des de la segona meitat del segle I aC (40 aC) i desaparegué progressivament al llarg de la segona meitat del segle I dC (60-70 dC) (López Mullor i Martí, 2007). La resta de materials amfòrics coincideixen temporalment. Val a dir que la forma Dressel 2-4 tarraconense començà a ser predominant a les terrisseries de la Laietània a partir de l'època de Tiberi,² atès que aquesta tipologia no es troba en aquest jaciment. Potser això indica que la producció del forn no va arribar més enllà dels anys 15-20 dC.

La taula de la pàgina següent resumeix les quantitats documentades en l'excavació de Nostra Senyora del Port, que ocupava uns 60 m².

Segons el recompte del mínim nombre identificat (MNI) d'acord amb l'equivalència de vasos estimats (EVE), en el conjunt hi ha un mínim de catorze àmfores, però si s'analitza el nombre de nanses es comptabilitzen un total de quaranta-nou àmfores, el mateix nombre que apareix en el recompte de pivots. Ateses les petites dimensions de la intervenció, són les densitats d'àmfores (pes/àrea) les que ens indiquen l'excepcionalitat del jaciment, en aquest cas com a centre productor d'àmfores Pascual 1. Cap marca d'àmfora s'associa amb la producció d'aquest centre.

Un altre detall interessant és el gran nombre de fragments de Haltern 70, una àmfora bètica amb una circulació preferentment atlàntica, que es troba en quantitats importants en contextos augustals (Carreras, Olesti i Berni, 2005). Aquest detall torna a insistir que la possible activitat am-

1. De fet, existeix una terrisseria a prop de la recta de l'Estadi Olímpic de Montjuïc, si bé es desconeix si n'hi havia alguna altra de més propera al cementiri sud-oest. Dins del cementiri hi ha un forn d'època barroca que produïa teules i maons. Al costat de la pedrera romana es van excavar tres forns de calç d'època moderna.

2. Sembla que ja va aparèixer a partir de l'any 10 aC (López-Mullor i Martí, 2007), però va trigar a convertir-se en un envàs predominant.

TAULA 1

Composició del conjunt d'àmfores trobades a l'excavació de Nostra Senyora del Port

<i>Tipologia</i>	<i>Nombre de fragments</i>	<i>Pes</i>	<i>EVE*</i>	<i>Densitat</i>
1. Guadalquivir	5	380	—	633
1.1. Dressel 20-Oberaden 83	4	1.080	17	1.800
1.2. Haltern 70	100	7.400	19	12.333
2. Etrúria	1	40	—	66
2.1. Dressel 2-4	1	140	—	233
3. Mediterrani oriental	1	240	—	400
4. Costa bètica	1	120	—	200
5. Tarraconense (pla de Barcelona)	1.467	158.230	18	263.716
5.1. Pascual 1	168	23.790	1.138	39.650
Total	1.749	191.420	1.192	319.033

EVE: equivalència de vasos estimats.

fòrica de la terrisseria podria concentrar-se en un moment anterior a l'ascensió de Tiberi. La resta d'àmfores, com la Dressel 20-Oberaden 83, la Dressel 2-4 etrusca, la del Mediterrani oriental i la de la costa bètica, també apareixen en contex-

tos cronològics d'aquest mateix període en altres excavacions de la colònia.

Can Mariner, al carrer d'Horta, número 46: sota la masia s'ha excavat un forn de terrissa amortitzat en època tardoantiga, si bé no s'hi ha documentat producció d'àmfores. Es tracta d'una intervenció molt recent en la qual s'han descobert restes d'una villa, un conjunt de sitges i el forn (Pujades, 2007).

FIGURA 2. Intervencions de la villa de Can Mariner (Horta) (Pep Parer, MHCB).

2. CENTRES DE PRODUCCIÓ AMFÒRICA: LES TERRISSERIES

Malgrat que hem volgut distingir entre establiments d'explotació agrícola i terrisseries, en alguns casos sembla que aquestes activitats coincidiren en el mateix centre. L'exemple més clar és precisament el de Nostra Senyora del Port, que s'interpreta com una explotació agrícola, possiblement de vi, entre altres productes, i una instal·lació per a manufacturar envasos —les àmfores— per a la comercialització del vi, a més de material constructiu (*tegulae*) i contenidors (*dolia*).

La segona possible terrisseria, la del cementiri sud-oest, només s'ha esmentat com a possible centre productor, per les quantitats d'àmfores documentades. Per tant, la seva identificació encara està en dubte. Com ja hem comentat anteriorment, només s'ha reconegut una estructura quadrangular i un conjunt important de restes d'àmfora, però manquen més evidències per a reconèixer-la com a possible terrisseria.

FIGURA 3. Fotografia de la terrisseria de la recta de l'Estadi (MHCB).

Per contra, sí que sembla que no hi ha cap dubte en la identificació d'una terrisseria a la recta de l'Estadi, també a la zona de Montjuïc. De fet, les excavacions d'aquest jaciment estan relacionades amb les obres de condicionament de la muntanya amb motiu de la Fira Internacional de Mostres de Barcelona del 1929 (Duran i Sanpere, 1972). Es van documentar un conjunt de sitges de grans dimensions amb gran quantitat d'àmfores. Malgrat això, en el seu moment la troballa no es va publicar. No va ser fins a la recuperació del reportatge fotogràfic de l'excavació als anys vuitanta, en completar l'arxiu documental del Servei d'Activitats Arqueològiques del Museu d'Història de la Ciutat, que va sortir de nou a la llum (Granados i Rovira, 1987, p. 129). En la majoria de les sitges hi havia una gran quantitat d'àmfores Pascual 1 i Dressel 2-4, amb presència ocasional de Dressel 20 locals.³ Per sobre hi havia un *opus signinum*,

3. Berni (Berni, 2001) va fer un estudi de les imitacions de les Dressel 20 a la *Tarraconense*, amb evidències tant a la colònia de *Barcino* com a l'ager *Tarraconensis*.

del qual es desconeix la funció («Intervencions a *Barcino* (1982-1989)», 1993). Lamentablement, tot aquest conjunt de material ha desaparegut i només es disposa del reportatge fotogràfic, que resulta, si més no, limitat.

Per les tipologies de les àmfores, Pascual 1 i Dressel 2-4, es podria concloure que la cronologia de la terrisseria anava des de la primera meitat del segle I aC fins a mitjan segle I dC, i fins i tot fins a la segona meitat. Ambdues tipologies amfòriques estaven destinades a la comercialització de vi, de la producció del qual tenim nombrosos testimonis al pla de Barcelona i als territoris adjacents. No s'ha trobat cap marca associada amb aquesta terrisseria. D'altra banda, resulta excepcional la producció d'una tipologia com la Dressel 20 *similis*, ja que la forma original estava reservada a la comercialització d'olis, en aquest cas bètics.

La producció d'oli a la *Tarraconense* es coneix ben poc, si bé se n'han trobat instal·lacions a les comarques tarragonines. A la zona propera al pla de Barcelona coneixem el cas de la villa romana de Ca

l'Espluga (Pallejà) (Solias i Menéndez, 1993), que documenta un trull d'oli. També hi ha topònims d'origen incert que denoten una producció d'olives, com serien els d'Olesa de Montserrat i Olesa de Bonesvalls, però en cap d'aquests dos casos no tenim constància de producció en època romana.

Els tres centres presentats fins ara es troben a la muntanya de Montjuïc i la seva rodalia, en un lloc rural fora de les muralles de la colònia i amb certa proximitat a la platja. De fet, es considera que en època romana a la zona sud de la muntanya podia haver-hi un primitiu port o ancoratge, com a continuació del possible port existent anteriorment en època ibèrica. Aquesta teoria, que es pot seguir en els treballs de Duran i Sanpere (Duran i Sanpere, 1972) i Granados (Grana-

dos, 1991), es basa en la troballa d'una construcció circular al cementiri de Montjuïc el 1903. En aquesta construcció hi havia diverses inscripcions romanes d'època augustal, entre les quals destacava la de *Caius Coelius*:

C. COELIVS ATISI F.
IIVIR QVIN MVR
TORRES PORTAS
FACCOER

(G. Fabre, M. Mayer i I. Rodà, *Inscriptions romaines de Catalogne* [IRC], vol. iv, núm. 57)

La versemblança de la presència d'un port o ancoratge en aquesta part sud-est de la munta-

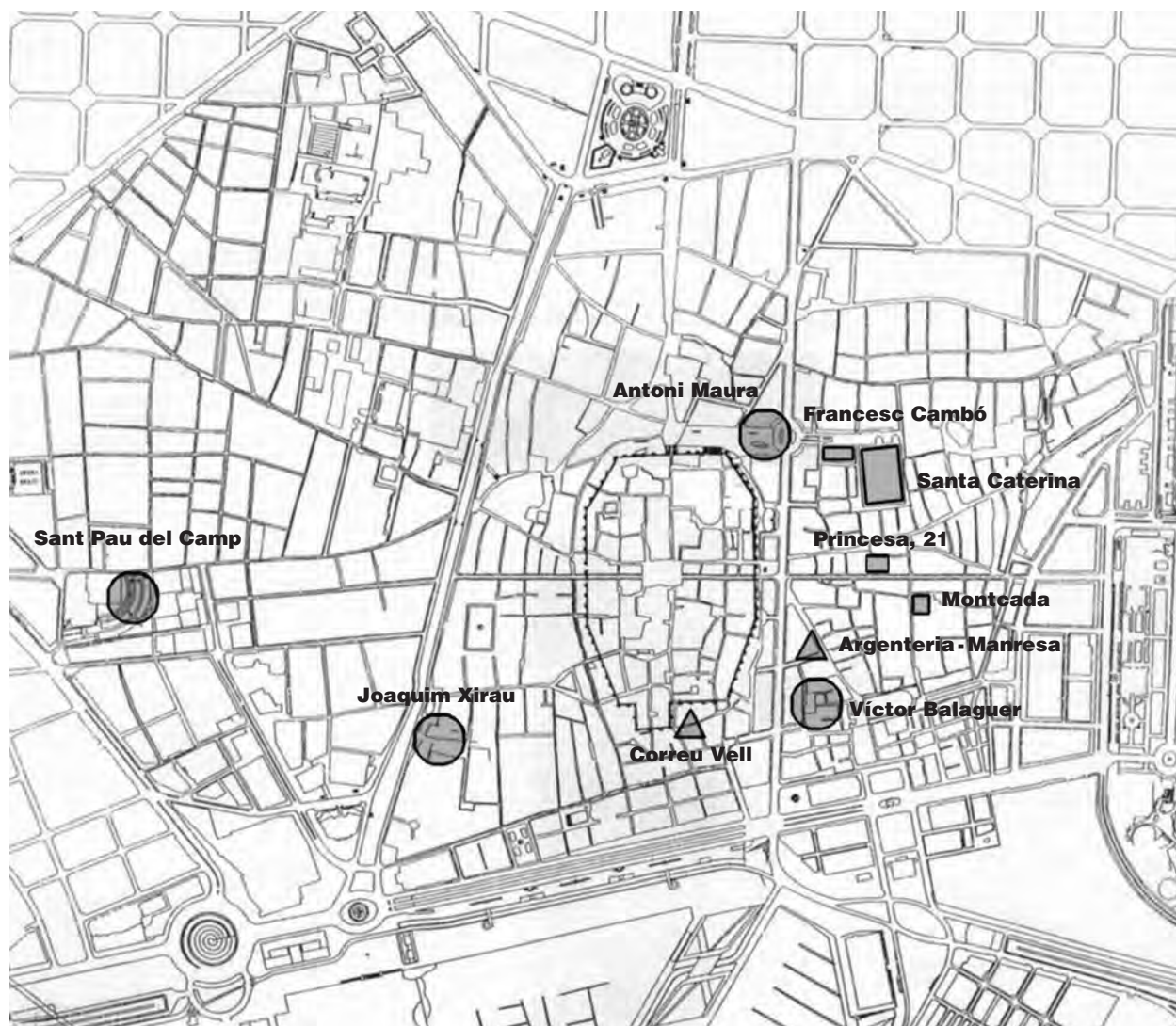

FIGURA 4. Localització de terrisseries i escombreres (Josep Maria Puche, ICAC).

nya de Montjuïc és confirmada pels estudis geomorfològics d'aquesta part de la costa laietana (Riera i Palet, 1994).

De tota manera, el que sembla evident és que hi havia una concentració de terrisseries a la zona de Montjuïc, possiblement pels avantatges que tenia aquesta localització, ja que permetia omplir les àmfores i carregar-les directament als vaixells. Aquestes terrisseries estaven vinculades amb vil·les i, per tant, les àmfores s'omplien amb els vins produïts per aquestes, o bé manufacturaven envasos per a productors d'altres establiments sense terrisseria pròpia.

Una segona zona de terrisseries es localitza al barri de la Ribera, una zona suburbana propera a la ciutat, a tocar de la *Via Augusta*, que sortia de l'avinguda de la Catedral en direcció al barri de Sant Andreu. En aquest sector, molt a prop de la villa de l'avinguda d'Antoni Maura, a l'avinguda de Francesc Cambó es va localitzar un conjunt important d'àmfores amb restes passades de coccio i cendres (Granados i Rovira, 1987, p. 128).

La intervenció de Francesc Cambó només consistia a fer quatre cales, una de les quals —la que es trobava a la cruïlla amb el carrer d'en Giral el Pellisser— va produir un dipòsit d'àmfores i cendres amb material datat al segle I dC. Sembla que les cendres continuaven en el solar que ocupava el convent de Santa Caterina i, per tant, aquesta possible terrisseria devia ser part de la mateixa instal·lació productiva de l'excavació de Santa Caterina (vegeu el text d'Aguelo i Huertas en aquest mateix volum).

Del conjunt de Francesc Cambó es van recollir sis-cents cinquanta fragments d'àmfora, dels quals només quaranta-vuit tenien forma i pertanyien a dues tipologies amfòriques de la *Tarraconense*, la Pascual 1 i la Dressel 2-4, ambdues també presents a Santa Caterina en grans quantitats. La troballa de Francesc Cambó ja aventurava que es localitzaria una terrisseria a la rodalia, cosa que finalment ha passat.

Una altra possible terrisseria es va localitzar al carrer de Montcada, on ja s'havien fet una sèrie d'intervencions els anys 1963 i 1972, amb troballes de grans quantitats d'àmfores i presència fins i tot de marques. Cap al 1998 es féu una nova intervenció a la Casa Mauri i el Palau Finestres, on s'havien fet una sèrie de cales en el procés de rehabilitació d'aquests palaus per a acollir noves dependències del Museu Picasso. S'hi va trobar

un bon conjunt d'àmfores i alguns fragments passats de coccio, que semblaven indicar que existia una terrisseria a la rodalia.

La recent intervenció als carrers de la Princesa i d'en Boquer (vegeu el capítol de Joan Casas) suggereix que la terrisseria del carrer de Montcada era part d'un complex encara més gran i que les troballes dels solars de Montcada són escombreres del mateix conjunt.

3. ESCOMBRERES AMB GRAN QUANTITAT D'ÀMFORES

Com s'ha pogut anar observant al llarg d'aquestes pàgines, les intervencions de l'arqueologia urbana són certament limitades a uns espais reduïts i, per tant, a vegades no és possible identificar clarament una terrisseria fins que no es poden fer una sèrie d'excavacions en solars molt propers entre si. Hi ha un seguit d'excavacions a la zona de la Ribera i la part baixa de la colònia on s'han documentat grans quantitats d'àmfores tarraconenses, segurament perquè devien funcionar com a escombreres en algun moment de la seva història.

Cal recordar que algunes d'aquestes escombreres es podrien relacionar amb la possible localització d'un port a la part baixa de la colònia, a prop de la porta del Regomir. Si es localitzés el port en aquesta zona, les acumulacions d'àmfores podrien indicar la presència propera d'*horrea* (magatzems) i de zones de rebuig d'envasos trencats, com passava en moltes altres ciutats romanes (Carreras, 1998).

Una de les excavacions que suggereix la proximitat d'un centre productor d'àmfores és la de la plaça Comercial - passeig del Born del 1991 (Memòria codi 300-303), també al barri de la Ribera i la qual cobria una extensió d'uns 192 m². Dins del conjunt de material trobat destacava l'alta densitat d'àmfores locals Pascual 1 i Dressel 2-4 (36.000 cg/m²), que, pel nombre de nanses, podria representar un conjunt de vint àmfores. Les pastes ceràmiques sembla que corresponen a un taller local; per tant, no seria gens estrany que a prop del Born es trobés un altre centre productor similar als de Santa Caterina i de la Princesa. Per la cronologia del material amfòric, sembla que el jaciment cobreix un període que va des de l'any 50 aC fins a l'any 80 dC.

Una segona intervenció que proporcionà una gran quantitat d'àmfores tarraconenses —Pascual 1 i Dressel 2-4—, amb una densitat de 30.000 cg/m², fou l'excavació dels carrers de l'Argenteria i de Manresa l'any 1997. Amb motiu de la construcció d'un sistema hidràulic per a l'evacuació d'escombraries modernes, es va fer una intervenció que va detectar un conjunt d'enterraments vinculats a la necròpolis de Santa Maria del Mar, coneguda a partir d'excavacions dels anys 1940 i 1967. També es van trobar restes de murs i estructures d'una possible zona industrial ocupada des del segle I dC fins al segle IV dC.

Aquesta excavació es troba molt a prop de la plaça de Víctor Balaguer, on es va documentar una villa suburbana. Entre les àmfores tarraconenses trobades també es van documentar algunes marques.

Finalment, l'excavació que exemplifica millor la presència d'escombreres d'àmfores, sobretot al segle I dC, és la del carrer del Correu Vell l'any 1992 (Memòria codi 2530). Localitzada al costat de la porta del Regomir, seria un dels punts més propers al possible port de la colònia. A continuació es mostra una taula amb la composició del seu conjunt d'àmfores:

TAULA 2
Composició del conjunt d'àmfores trobades a l'excavació del carrer del Correu Vell

<i>Tipologia</i>	<i>Fragments</i>	<i>Pes (gr)</i>	<i>EVE</i>	<i>Densitat (cg/m²)</i>
??	162	7.850	—	1.744
Àfrica	175	6.900	—	1.533
Beltrán II-B (S.S)	1	180	21	40
Bètica	297	22.860	—	5.080
Bètica (<i>Maris</i>)	1	120	—	26
Carrot	5	750	—	166
CV-325/76/3473 (Àfr.)	1	50	14	11
DR 2-4 (Cat.)	32	4.980	142	1.106
DR 2-4 (It.)	11	1.330	—	295
DR 2-4 (Med. Or.)	1	60	22	13
DR 20	4	1.250	—	277
DR 7-11 (<i>Maris</i>)	1	120	12	26
DR 7-11 (Cat.)	2	840	60	186
DR 7-11 (It.)	1	230	22	51
DR 7-11 (costa bètica)	4	530	70	117
Haltern 70	17	1.930	59	428
Haltern 70 (<i>Maris</i>)	2	430	25	95
Itàlia	286	13.610	—	3.024
Laietana-1	2	350	6	77
Med. oriental	2	340	—	75
Oberaden 74 (Cat.)	2	210	27	46
Oberaden 83	19	3.560	83	791
Pascual 1	381	47.680	2.316	10.595
Púnica ebusitana (PE)	3	120	—	26
Richborough 527	1	30	11	6
Rodia	2	130	11	28
Costa bètica	111	14.940	—	3.320
<i>Tarraco</i>	9.340	501.500	—	111.444
Tripolitana 1	1	210	17	46
Total	10.867	633.010	2.926	140.668

Es pot comprovar l'extraordinària densitat d'àmfores trobades a l'excavació del carrer del Correu Vell: 140.668 cg/m², dels quals més d'un 80 % corresponen a àmfores tarraconenses, tant locals (Pascual 1 i Dressel 2-4) com d'altres zones (Oberaden 74, Dressel 7-11 i Laietana 1). També aquí es van trobar algunes marques en àmfores tarraconenses.

4. CONCLUSIONS

Aquesta breu presentació del assentaments romans del territori del pla de Barcelona en relació amb la producció vinícola i la manufactura d'àmfores, ens permet comprendre el limitat coneixement que en tenim en l'actualitat. Moltes de les dades són d'excavacions recents o encara en curs, que de mica en mica ens fan canviar la perspectiva d'allò que seria el territori més proper a la colònia. Sens dubte, les darreres intervencions de Santa Caterina i del carrer de la Princesa mereixen un espai a part, per la significació de les seves troballes.

Hem fet una ullada a les diverses restes d'establiments rurals, de vegades només notícies, sense cap excavació associada. Uns quants d'aquests establiments estaven associats amb instal·lacions de premsat i emmagatzematge de vi, la qual cosa con-

firma la importància d'aquest producte en l'economia de la colònia. També és significatiu el fet que aquestes instal·lacions no sempre estaven associades amb la producció de contenidors ceràmics per al transport de vi: potser era comercialitzat amb altres contenidors (p. ex., pells o bótes) o bé la transferència del vi a les àmfores es feia en altres centres.

De fet, s'han trobat terrisseries respecte a les quals no s'ha documentat cap villa associada i que, per tant, devien ser exclusivament centres de producció d'envasos per a l'exportació. Moltes d'aquestes terrisseries es trobaven al barri de la Ribera, a prop d'un dels ports de la ciutat, un lloc adient per a transvasar el vi a les àmfores, que eren contenidors especialment adequats per al transport marítim. Entre les terrisseries més destacades hi havia la del carrer de la Princesa i la de Santa Caterina, aquesta última amb el conjunt més variat d'epigrafia amfòrica de la ciutat.

Finalment, també s'han volgut presentar algunes de les intervencions que registren les densitats més altes d'àmfores tarraconenses i que es troben a la part baixa de la ciutat. Encara que no estan associades amb terrisseries i que es desconeix si les àmfores Pascual 1 o Dressel 2-4 que s'hi han trobat són produccions de *Barcino*, sembla interessant tenir-les en compte per si es troben properes a altres centres de producció locals.